

ŚWIĘTY KAZIMIERZ KRÓLEWICZ W LITERATURZE, KULTURZE I DUCHOWOŚCI WŁOSKIEJ

Wprowadzenie

Krótkie życie syna króla Polski, św. Kazimierza Jagiellończyka, pozostawiło ślad w hagiografii i kulturze. Kult świętego rozpowszechnił się nie tylko w Polsce i na Litwie, ale i w Ameryce Łacińskiej, Kanadzie², Bawarii, a zwłaszcza we Włoszech, szczytających się przecież dużą rzeszą rodzimych błogosławionych. Chociaż Królewicz nigdy nie odwiedził Włoch, wzmianki o nim są rozsiane po całym Półwyspie Apenińskim, zwłaszcza w Neapolu i we Florencji oraz na Sycylii. Za wstawiennictwem Jagiellończyka modlili się Medyceusze oraz władcy południowych regionów Włoch, ponieważ święty miał chronić przed wszelkim złem, zwłaszcza pokusami materializmu i egoizmu, a także pomagać wzmocnić słabą wolę u młodych arystokratów dręczonych pokusami cielesnymi. W XVII w. wieku syn polskiego króla został uroczystie proklamowany patronem Palermo i zajął zaszczytne miejsce obok sycylijskiej św. Rozalii³. Dlatego też we Włoszech nie brakuje zapisków, malowideł i fresków ukazujących postać Kazimierza, a także kościołów i kaplic pod jego wezwaniem. Polski święty, patronując miastom i miasteczkom północy i południa, łączy kultury i różnorodną mentalność.

Życie i przedwczesna śmierć

Kazimierz Jagiellończyk urodził się 3 października 1458 r. jako drugi syn Kazimierza IV i Elżbiety Rakuszanek. Czterej bracia Kazimierza zostali władcami,

¹ dorota.karwacka-pastor@ug.edu.pl, <https://orcid.org/ORCID 0000-0001-5347-4347>

² Przykładowo w XVIII w. polscy emigranci nazwali imieniem św. Kazimierza małe miasteczko niedaleko Quebec. To dzisiejsze Saint-Casimir, które liczy około 1800 mieszkańców.

³ Dwunastowieczna pustelnica, córka księcia Sinibalda spokrewnionego z Karolem Wielkim, wg tradycji ocalała w 1624 r. miasto przed zarazą.

jemu samemu miała przypaść korona węgierska⁴, dlatego w wieku lat trzynastu wraz z armią został wysłany na Węgry. Wyprawa się nie powiodła, Maciej Korwin utrzymał władzę. Przemarsz powrotny do ojczyzny był trudnym doświadczeniem – młody Kazimierz był bezradnym świadkiem brutalnych scen przemocy ze strony zdemoralizowanych żołnierzy dopuszczających się zbrodni na mieszkańcach terenów, po których się przemieszczali⁵.

Po powrocie do kraju wiosną 1472 r. młody Jagiellończyk kontynuował naukę pod okiem Jana Długosza, a potem także humanisty włoskiego zwanego Kallimachem⁶. Szczególnie upodobał sobie traktaty św. Bernarda⁷. Od 1475 r. brał udział w posiedzeniach rady koronnej, podróżował do Prus i na Litwę, gdzie przez dwa lata był namiestnikiem ojca jako *secundogenitis Regis Poloniae*. Zyskał uznanie poddanych dzięki sprawiedliwym rządom i skutecznym rozprawieniom się z rozbójnictwem na drogach. Odrzucił plany małżeńskie i zdecydował się poświęcić Bogu. Oznaczał się pobożnością, prowadził szeroką działalność charytatywną. Jan Długosz pisał o nim, że był zdolnym i błyskotliwym uczniem, „szlachetnym, rzadkiego charakteru i godnego pamięci rozumu” (Długosz 2009: 246, 288). A Wenecjanin Ambrogio Contarini, opisując spotkanie z królem i królewiczami, wyznał, iż jeden z nich, Kazimierz, wywarł na nim niezatarte wrażenie, wygłaszając doskonałą mowę powitalną po łacinie (Jaworski 2007: 201–202).

W 1483 r. Jagiellończyk został wysłany do Wilna, mimo że wcześniej niedomagał na zdrowiu z powodu gruźlicy. Do końca jednak pełnił swoje obowiązki. Zasłabł i zmarł w 1484 r. w kaplicy zamkowej w Grodnie, gdy chór śpiewał jego ulubioną pieśń⁸. Został pochowany w Wilnie, w kaplicy św. Kazimierza. Śmierć

⁴ Miał objąć tron na zasadzie sukcesji po linii ze strony matki.

⁵ Pisał Długosz: „Wojsko polskie [...] w czasie marszu nie oszczędziło ani świętości, ani praw ludzkich, ale grabiło kościoły Boże, okradało i biło ich sługi, a niewiasty [...] gwałciło aż do zgonu [...]” (Długosz 2009: 299). W czasie wyprawy dochodziło do masowych dezercji, a ponadto miejscowi wieśniacy zrabowali 60 królewskich wozów. Kronikarz konkluduje, że królewicz powrócił do Polski „nie bez głębokiego smutku i wstydu” (Długosz 2009: 300).

⁶ Filip Bonaccorsi z San Gimignano (1437–1496) studiował w Wenecji i we Florencji, od 1462 r. mieszkał w Rzymie. Po wyjeździe z Włoch nauczał w Akademii Krakowskiej. Ceniony przez króla pełnił misje dyplomatyczne i został zatrudniony jako preceptor jego synów. Prawdopodobnie dzięki niemu królewicze poznali dzieła ówczesnych włoskich humanistów – Panormity, Piccolominiego i innych.

⁷ Św. Bernard z Clairvaux, kanonizowany w 1174 r., zwany Doktorem Miodopłynnym. Jego nauka opierała się głównie na pismach św. Jana i św. Pawła, a także Ojców greckich i łacińskich – zwłaszcza Orygenesie, św. Augustynie i św. Grzegorzemu. Wg św. Bernarda asceza miała być świadomym wysiłkiem prowadzącym do naśladowania Chrystusa.

⁸ Tą pieśnią była *Omni die dic Mariae* (*Każdego dnia sław Maryję*), średniowieczny hymn łaciński z XII w. Umierając, święty poprosił o włożenie do jego trumny własnościnnie przepisanej przez niego tekstu tego utworu.

dobrze rokującego syna królewskiego była wstrząsem dla dynastii. Z czasem pojawiły doniesienia o cudach wyproszonych u jego grobu, gdzie wierni zaczęli zawieszać dziękczynne wota ze srebra i z wosku⁹. W 1501 r. papież Aleksander VI był już w posiadaniu takich informacji, a Zygmunt Stary podjął starania w celu kanonizacji brata. Aby zbadać sprawę, do Polski przybył legat papieski Zaccaria Ferreri¹⁰. Poruszony świadectwami o życiu św. Kazimierza spisał jego żywot *Vita beati Casimiri confessoris ex serenissimi Poloniae regibus et magnis Lithuaniae ducibus*, który został opublikowany w Krakowie w 1521 r. Leon X wydał bullę kanonizacyjną, przekazał ją biskupowi płockiemu Erazmowi Ciołkowi, lecz ten zmarł we Włoszech w czasie zarazy z 1521 r. Kolejna bulla Klemensa VIII z 1602 r. dotarła do króla Zygmunta III Wazy. Przy kanonizacji otwarto grób Kazimierza z nienaruszonym mimo wilgoci ciałem w królewskich szatach oraz pergaminem z ulubionym hymnem leżącym u węgłowia. W 1636 r. Urban VIII ogłosił Kazimierza patronem Litwy, a Pius XII w 1948 r. – patronem młodzieży.

Zachowało się wiele obrazów przedstawiających świętego w stroju książęcym z lilią w dłoni lub klęczącego przed drzwiami kościoła¹¹. Atrybutami św. Jagiellończyka miały być dwie skrzyżowane buławy, herb Jagiellonów, Matka Boska Ostrobramska oraz szarfa z tytułem hymnu *Omni die dic Mariae*.

Popularność Jagiellończyka: kroniki, hymny, libretta

Pierwszym kronikarzem, który pisał o życiu Kazimierza, był jego wychowawca Jan Długosz (zmarły w 1480 r.); informacje uzupełniały biografie i hagiografie pióra Macieja z Miechowa (1504), Josta Ludwika Decjusza (*De Jagel-*

⁹ Przekazy mówiły o uzdrowieniach, a nawet wskrzeszeniach. Włoski malarz Michelangelo Palloni jest twórcą polichromii z lat 1690–1692 znajdującej się w kaplicy św. Kazimierza w Wilnie ilustrującej słynny cud – *Wskrzeszenie Urszuli u grobu św. Kazimierza*. Znane były też „interwencje” Jagiellończyka mające na celu pomoc polskiemu wojsku, np. ocalenie w 1518 r. w czasie wojny litewsko-moskiewskiej. Święty Kazimierz ukazał się znajdującym się w trudnym położeniu rycerzom i wskazał im dogodny bród do przejścia przez Dźwinę, o czym wspominają prawie wszystkie przekazy kronikarskie epoki.

¹⁰ Zaccaria Ferreri (1479–1524) studiował prawo i teologię w Padwie i Rzymie. W wieku 15 lat wstąpił do benedyktynów, potem kartuzów. W latach 1519–1521 był legatem papieskim w Polsce, Prusach i na Litwie. W 1522 r. doprowadził do kanonizacji Kazimierza Królewicza.

¹¹ Florian Stanisław Cynk (1838–1912) zainspirowany przekazami hagiograficznymi namalował obraz *Długosz znajdujący św. Kazimierza na modlitwie*. Dzieło przedstawia młodzieńca wyciągającego ręce ku drzwiom zamkniętego kościoła, a z tyłu pojawia się postać starca z latarnią w dłoni. Na rewersie obrazu napisano: „Królewicz Kazimierz 1458–1484 od dziecka odznaczający się wielką pobożnością, nieraz w nocy udawał się samotnie na modlitwy do kościoła, gdzie znajdował go jego nauczyciel Jan Długosz”.

lonum familia, 1521), Bernarda Wapowskiego (lata 30. XVI w.), Marcina Kromera (1555), Herburta (1571) i innych. Były to dzieła łacińskie. Wśród kronik spisanych po polsku warto wymienić *Kronikę polską* Marcina Bielskiego (1551) i zapiski Macieja Strykowskiego (1582). Osąd wszystkich autorów dotyczący życia Jagiellończyka był pozytywny – jawił się im jako człowiek rozsądny, uduchowiony, pełen zalet i talentów, pomimo ciężkiej choroby rzetelnie podchodzący do swoich obowiązków. Andrzej Krzycki, absolwent Uniwersytetu w Bolonii, poeta, sekretarz królewski, biskup gnieźnieński, odwiedzając w 1513 r. grób Królewicza w Wilnie, napisał pieśń *Ad tumulum divi Casimiri, fratris regii*. W utworze zwraca się do zmarłego Jagiellończyka z błaganiami o natychmiastową pomoc dla ojczyzny i wspieranie brata króla w walce z zagrożeniem zewnętrznym, czyli Tatarami, Wołochami i Moskwą (Krzycki 1888: 53–56). Badacz Claude Backvis zauważył w owym hymnie „delikatność i elegancję”, za pomocą której autor przypisał zwycięstwa i sukcesy króla Zygmunta wstawiennictwu starszego brata (Backvis 1975: 50–60)¹². Utwory Krzyckiego posłużyły zresztą potem w procesie kanonizacyjnym jako materiał dowodowy. O św. Jagiellończyku pisał też Piotr Skarga w późniejszych wydaniach swoich *Żywotów świętych* (po 1610 r.), wyjaśniając, że Królewicz swoim życiem skutecznie udowodnił, iż prawdziwie naśladował Chrystusa (Skarga 1780: 23).

Żywot Jagiellończyka pióra legata Leona X staje się bestsellerem wśród włoskiej arystokracji. Humanista Ferreri tworzy też na cześć Kazimierza łacińskie hymny opublikowane pod tytułem *Hymni novi ecclesiastici* w Rzymie w 1525 r., wydane także w Wilnie w 1604 r., a dwa lata później przełożone na język polski. W hagiograficznej biografii opisuje świętego jako czarnowłosego młodzieńca o pięknym wyglądzie, ciemnych oczach, średniego wzrostu (Ferreri 1521: 149). Na podstawie zebranych świadectw uznaje go za człowieka mądrego, bez uprzedzeń, cierpliwego, o anielskim charakterze. Święty, doskonale wykształcony humanistycznie i militarnie, znał też języki: polski, litewski, niemiecki i łacinę. Ferreri informuje, iż syn króla był ascetą – nosił zgrzebny strój, umartwiał ciało, pościł, w czasie modlitwy „zapominał o sobie i całkowicie pochłaniała go miłość Boża” (Ferreri 1521: 139). Lecz jego wiara nie była gołosłowna, gdyż „wdowom, sierotom i zgwałconym był nie tylko obrońcą, nie tylko opiekunem, ale ojcem, synem, bratem” (Ferreri 1521: 143). Nie dążył do władzy ani bogactw, obawiając się własnej demoralizacji¹³.

¹² Krzycki opublikował tę pieśń w 1515 r. w tomiku stanowiącym laudację króla Zygmunta po zwycięskiej dla Polaków i Litwinów bitwie pod Orszą.

¹³ Postawa Kazimierza w sprawach moralnych była nieugięta – Ferreri donosi o odrzuceniu przezeń propozycji kuracji na gruźlicę, uważanej w tamtych czasach za skuteczną, jaką miały być stosunki seksualne ze zdrową dziewczyną. Zatroskanej rodzinie święty tłumaczył odmowę względami religijnymi (Ferreri 1521: 147). Z tego też między innymi powodu uznano go w XVII w. za męczennika.

Zainspirowany życiem Królewicza Ettore Calcolona w 1667 r. wystawił w Neapolu pełną alegorycznych wyobrażeń cnót operę *Chi trionfa morendo overo San Casimiro* (*Kto triumfuje umierając, czyli św. Kazimierz*); opublikował ją dziewięć lat później. Powstało też *Il transito di San Casimiro* (*Życie św. Kazimierza*), dzieło skomponowane przez Viviano Agostini, z librettem Giovanniego Battisty Lampugnani opowiadającym o silnej woli Jagiellończyka odrzucającego zmysłowe pokusy typowe dla młodości, a także luksusy wygodnego życia i piękne szaty. Oratorium zostało zaprezentowane na zamku w Warszawie, w kaplicy królewskiej w dzień imienin Kazimierza (4 marca 1695). Inny kompozytor z Włoch, Francesco Beretta, jest twórcą kolejnego oratorium zatytułowanego *San Casimiro principe di Polonia* (*Św. Kazimierz, książę Polski*). Libretto napisał Sebastiano Lazarini. Lecz prawdziwie wielkie arcydzieło włoskiej opery powstało na prośbę Marysieńki, żony Sobieskiego, już po jej przeprowadzce do Rzymu (Ryszka-Komarnicka 2005: 45–55). Autorem muzyki był słynny neapolitański kompozytor Alessandro Scarlatti¹⁴, który skomponował oratorium *San Casimiro re di Polonia* (*Św. Kazimierz król Polski*) na pięć głosów i orkiestrę. Autor libretta jest anonimowy, istnieją jednak przypuszczenia, iż mógł nim być sam kardynał Pietro Ottoboni (Ryszka-Komarnicka 2009: 124). Tematem tekstu jest walka duchowa, którą bohater utworu toczy z samym sobą, ostatecznie odrzucając przepych i pokusy ciała¹⁵. Modli się, wskazując wewnętrzne rozdarcie, o oczyszczenie rozumu z wszelkiego błędu, rozjaśnienie ciemności i wskazanie drogi. Chór mu wtóruje, chwając jego pokorę i zapowiadając chwałę w Niebie. Do dziś oratorium Scarlattia jest corocznie wykonywane na Zamku Królewskim w Warszawie, a także w Palermo w ramach listopadowego sezonu muzycznego MusicaMente.

Od czasów obchodów kanonizacyjnych na Sycylii powstają pieśni, modlitwy i panegiryki ku czci świętego. Placido Carafa w *Il santificator delle regie panegirico in lode del principe S. Casimiro* z 1650 r. opisuje chwałę niebieską i nagrody, które otrzymuje od Boga zmarły Jagiellończyk. Część z dzieł hagiograficznych zebrał w XIX w. Romualdo Gentilucci w zbiorze *Il perfetto leggendario* zadedykowanym kardynałowi Bartolomeo Pacca, sekretarzowi Kongregacji ds. Nauki i Wiary. Czytamy w nich o pobożnym stylu życia Jagiellończyka, jak również o cudach i wydarzeniach uznawanych za niewytłumaczalne, zwłaszcza tych związanych z obroną ojczyzny (Gentilucci 1841: 36). Takich zapisków jest we włoskich bibliotekach i archiwach wiele, niektóre manuskrypty znajdują się

¹⁴ Alessandro Pietro Gaspare Scarlatti (1660–1725), czołowy przedstawiciel operowej szkoły neapolitańskiej, przez cztery lata kapelmistrz szwedzkiej królowej Krystyny.

¹⁵ Św. Kazimierz dzięki Castità (Czystości) i Umiltà (Pokorze) na drodze ku świętości omija sidła zastawione na niego przez personifikacje Amor Profano (Świeckiej Miłości) i Regio Fasto (Królewskiego Przepychu).

w starych bibliotekach przyklasztornych lub w prywatnych kolekcjach potomków rodów arystokratycznych, które – wierząc w potężną opiekę Jagiellończyka – często nadawały synom imię świętego¹⁶. Nie brakuje też rodzin, które wieki temu przyjęły nazwisko *Casimiro*.

Królewicz w sztuce włoskiej

Wielkie włoskie rody pragnęły posiadać relikwie Królewicza. Te dojechały do Neapolu wraz z Habsburgami, gdzie były przechowywane w wielkim drewnianym posągu świętego w kaplicy św. Kazimierza w Chiesa San Giorgio Maggiore. Jednakże pożary, trzęsienia ziemi i wojny doprowadziły do jej zniszczenia i zaginięcia cennej zawartości posągu. W 1636 r. Palermo obrało św. Kazimierza za patrona i z tej okazji odbyły się wielkie uroczystości¹⁷. W każdym domu znalazły się wówczas portrety lub figurki Jagiellończyka. Sycylijska młodzież zwracała się do nowego patrona z prośbą o ochronę przed upadkiem moralnym. W tym czasie też powstał medalik z wizerunkiem Królewicza, który nosili na szyi młodzieńcy.

W całych Włoszech, zwłaszcza na południu, malowano wizerunki świętego. I tak w Galleria Regionale della Sicilia mieszczącej się w Palazzo Abatellis w Palermo można dziś podziwiać dzieło malarza Pietro Novelli¹⁸, zwanego sycylijskim Rafaellem. Obraz z 1636 r., z czasów wielkich obchodów kanonizacyjnych, przedstawia koronację św. Kazimierza w raju (*Incoronazione di san Casimiro*). Powstał na zamówienie Stefanii Aragońskiej z Terranova, by zdobić główny ołtarz kościoła San Nicola di Tolentino w Palermo. Z kolei w Cefalù, mieście na północnej Sycylii, w Museo Mandralisca znajduje się portret Królewicza, co potwierdza napis na płótnie. Jagiellończyk został ukazany we władczej pozie z berłem w dłoni i w gronostajowym płaszczu. Obraz namalowany przez nieznanego artystę pochodzi z osiemnastowiecznej kolekcji „Cirincione”. W 1873 r. zamożny miejscowy adwokat Vincenzo Cirincione na łożu śmierci

¹⁶ Włoski portal genealogiczny informuje o miejscach na świecie oraz tendencji wzrostowej w nadawaniu chłopcom imienia Kazimierz w ciągu wieków; <https://it.geneanet.org/home/Casimiro> [dostęp: 25.01.2025].

¹⁷ Informacje przekazuje kilkaset kronik, pamiętników, wzmianek i listów z epoki zebranych przez Gioacchino di Marzo w *Diari della città di Palermo. Raccolta di opere inedite e rare di scrittori siciliani del secolo dal XVI al XIX*. W tomie II jest między innymi świadectwo notariusza Baldassare Zamparrone, który pisze o zakończeniu 18 marca 1636 r. hucznie obchodzonej oktawy święta „chwalebego polskiego św. Kazimierza [...]”. To właśnie wtedy „miasto obrało świętego za swojego patrona” (*Diari* 1870: 285).

¹⁸ Pietro Novelli z Monreale pod Palermo (1603–1647) był jednym z najsłynniejszych sycylijskich malarzy i architektów.

zostawił miastu ponad 140 malowideł. Do portretu Kazimierza pozował prawdopodobnie jeden z sycylijskich wiernych w średnim wieku noszący imię swojego patrona.

Nie tylko południe Włoch uciekało się pod opiekę polskiego świętego. W XVII w. także rody florenckie miały wizerunki Królewicza. Zainteresowanie życiem Jagiellończyka było silne w Toskanii aż do wybuchu drugiej wojny światowej. Dzisiaj w Galerii Palazzo Pitti we Florencji znajduje się obraz Carlo Dolciego z ok. 1670 r. Święty Kazimierz jest tu przedstawiony w czasie ekstazy modlitewnej, gdy śpiewa hymn *Omni die dic Mariae*. Jedną z jego dłoni spoczywa na sercu, w drugiej trzyma pergamin z tekstem hymnu. Z kolei w bazylice św. Wawrzyńca, w kaplicy medycejskiej, zachowało się wyjątkowe dzieło sztuki złotniczej z lat 1687–1688 *Relikwiarz św. Kazimierza* o wymiarach 83 x 59 x 23 cm wykonany dla Kosmy III Medyceusza przez Massimiliano Soldani Benziego i Giovana Battistę Fogginięgo ze złota, srebra i szkła. Umieszczono na nim łaciński napis mówiący o św. Kazimierzu, wielkim księciu Litwy¹⁹. Kosma III pragnął wejść w posiadanie relikwii Jagiellończyka. Zdołał je zdobyć dopiero po kilkuletnich negocjacjach z niechętnym temu pomysłowi biskupem Wilna, Mikołajem Steponasem Pacasem²⁰. Z Wilna przysłano ostatecznie Medyceuszowi całą kość udową św. Kazimierza w innym prostokątnym relikwiarzu z 1677 r. wykonanym przez gdańskich bursztynników²¹, z elementami ze złota, srebra i z kości słoniowej. Wnętrze było obite czerwonym jedwabiem, znajdował się tam też herb Litwy. Relikwiarz jest udekorowany trzydziestoma pięcioma figurkami świętych, wśród których jest figurka św. Kazimierza. Kosma III otrzymał też certyfikat biskupa Pacasa potwierdzający autentyczność relikwii (dziś znajduje się w archiwach bazyliki św. Wawrzyńca). A sam cenny bursztynowy relikwiarz trafił do Palazzo Pitti. Odkryto jego powiązania z postacią świętego Jagiellończyka dopiero w 2014 r., przy okazji przygotowywania wystawy *Sacri Splendori* w Palazzo Pitti, która miała ukazać przepych skarbów Medyceuszów²².

Nie tylko relikwiarze świadczą o kulcie św. Kazimierza we Włoszech. Przemierzając Półwysep Apeniński, natrafia się na małe kościołki czy kaplice rodowe pod wezwaniem Królewicza. I tak na przykład w miasteczku Cerignola w Apulii jest mały kościół zbudowany w 1758 r. przez pana tamtejszych włości, księcia

¹⁹ SAN CASIMIRUS MAGNUS DUX LITUANIAE; MALO MORI QUAM FODARI.

²⁰ Biskupa pomógł przekonać sławny mecenas sztuki Giovanni Paolo Oliva.

²¹ Zamówił go w Gdańsku sam biskup Wilna. O sprawie relikwii pisze szerzej litewska badaczka Sigita Masauskaitė-Mažylienė w monografii *Dzieje wizerunku św. Kazimierza od XVI do XVIII wieku: między ikonografią a tekstem* w tłumaczeniu Katarzyny Kozieniewskiej, wydanej w Wilnie w 2013 r.

²² Więcej w katalogu z 2014 r. *Sacri Splendori. Il tesoro della cappella delle reliquie in Palazzo Pitti. Catalogo mostra*, red. Riccardo Gennaioli i Maria Sframeli we Florencji.

Egmonta Casimira Pignatelliego. Wisiał tam nad barokowym ołtarzem portret św. Kazimierza, dziś przeniesiony do Pinacoteki w Bari²³. We wspomnianej Pinacotece można zobaczyć kolejny portret Jagiellończyka z XVII w. pędzla nieznanego malarza z Neapolu, odnaleziony w XX w. w miejscowym antykwariacie. Ilustruje on scenę objawienia: *Ukazanie się świętej Trójcy św. Kazimierzowi*.

Witraże z wizerunkami Królewicza zdobią wnętrza wielu kościołów, na przykład rzymskiego kościoła przy via Sebastianello czy kościoła pod wezwaniem św. Joachima w mieście Prati. Tam, w tak zwanej kaplicy polskiej, postać Jagiellończyka jest ukazana na witrażu obok św. Jadwigi i św. Józefa. Nieopodal Rzymu zaś, w miejscowości Mentorella, zachowały się kolorowe freski opowiadające o życiu syna polskiego króla.

Do dziś postać św. Kazimierza cieszy się we Włoszech zainteresowaniem nie tylko w kręgach teologicznych i wśród badaczy historii. Obecna jest w duchowości ludowej, zwłaszcza sycylijskiej. Patron mieszkańców Palermo doczekał się wielu legend, wierszy i modlitw, a także przysłów i powiedzonek. Jak informują włoscy badacze, imię Kazimierz nadal jest nadawane we Włoszech, zwłaszcza na Sycylii²⁴. Polski święty zawdzięcza swoją popularność najprawdopodobniej owej biografii spisanej przez Ferreriego, która była bestsellerem minionych wieków we Włoszech. Historia niezwykle, ascetycznego życia młodego następcy tronu, który miał przed sobą wspaniałą przyszłość, a którego zabrała z tego świata straszliwa choroba, działała na wyobraźnię, wzbudzając respekt i podziw włoskich elit, a wraz z nimi także uznanie i cześć ze strony ludu.

Bibliografia

Backvis C. (1975), *Laciński poeta Polski humanistycznej Andrzej Krzycki*, w: C. Backvis, *Szkice o kulturze staropolskiej*, tłum. M. Daszkiewicz, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.

Carafa P. (1650), *Il santificator delle regie panegirico in lode del prencipe S. Casimiro*, F. Aurelio Boccacini, Palermo.

Carpini C. (2007), *Storia della Lituania – identità europea e cristiana di un popolo*, Città Nuova Editrice, Roma.

Długosz J. (2009), *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga dwunasta 1462–1480*, tłum. J. Mruk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

²³ Ów kościół stracił już swoją funkcję sakralną.

²⁴ Portal <https://www.nomix.it/mappe-dei-nomi-italiani/CASIMIRO> [dostęp: 25.01.2025].

Diari della città di Palermo. Raccolta di opere inedite e rare di scrittori siciliani del secolo dal XVI al XIX (1870), a cura di G. di Marzo, vol. I–XII, Luigi Pedone Lauriel, Palermo.

Di Natale M.C. (1994), *Rosalina Sinibaldi da nobile a santa*, MAVe, Palermo.

Ferreri Z. (1521), *Vita beati Casimiri confessoris ex serenissimi Poloniae regibus et magnis Lithuaniae ducibus*, J. Heller, Kraków.

Ferreri Z. (2016), *Vita Beati Casimiri Confessoris. Życie bł. Kazimierza Wyznawcy z najjaśniejszych Polski królów i wielkich Litwy książąt najznakomitszego, przez Przewielebnego ojca, pana Zachariasza Ferreriego z Vicenzy, biskupa Guardialfera, legata papieskiego do Polski i Litwy, na podstawie relacji wiarygodnych świadków spisany*, w: *Żywot Świętego Kazimierza Królewica polskiego i Książęcia litewskiego*, tłum. M. Chryzostom Włodkiewicz (1606), oprac. J. Okoń, Muzeum Historii Polski, Warszawa.

Gentilucci G. (1841), *Il perfetto leggendario ovvero Vite dei santi per ciascun giorno dell'Anno ornate ed arricchite*, vol. III, Tipografia della Minerva, Roma.
Jasienica P. (2023), *Polska Piastów. Polska Jagiellonów*, Wydawnictwo MG, Warszawa.

Jaworski R. (2007), *Relacja Ambigio Contariniego jako źródło do edukacji synów Kazimierza Jagiellończyka*, w: *Z tradycji historii kultury i oświaty. Studia ofiarowane Jerzemu Kukulskiemu w siedemdziesiątą rocznicę Urodzin i czterdziestą pracy naukowej*, red. M. Pindera, Wydawnictwo NWP, Piotrków Trybunalski.

Krzycki A. (1888), *Liber II. Carmina Regalia, XV. Ad tumulum divi Casimiri, fratris regii, salutatio in primo adventu Vilnam Andreae Cricii inclitae Barbarae reginae Poloniae cancellari*, w: *Andrzej Krzycki, Andrae Cricii. Carmina*, red. K. Morawski, Academia Litterarum Cracoviensis, Kraków.

Łowmiański H. (1981), *Polska Jagiellonów*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Masauskaitė-Mažyliienė S. (2013), *Dzieje wizerunku św. Kazimierza od XVI do XVIII wieku: między ikonografią a tekstem*, tłum. K. Korzeniewska, Vilniaus dailes akademijos leidykla, Vilnius.

Menchelli-Buttini F. (2003), *Sui drammi per musica di Alessandro Scarlatti dopo il 1702*, NeoClassica, Roma.

Olkiewicz J. (1981), *Kallimach doświadczony*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa.

Postać św. Kazimierza we włoskiej tradycji oratoryjnej XVII wieku, w: *Artyści włoscy w Polsce XV–XVIII wiek* (2004), red. J.A. Chrościcki, Wydawnictwo DiG, Warszawa.

Ryszka-Komarnicka A. (2005), *Królowa Maria Kazimiera i oratorium włoskie: epizod warszawski*, „Przegląd Muzykologiczny”, nr 5, s. 45–55.

Ryszka-Komarnicka A. (2009), *The Musical Characteristics of Wordly Temples in Alessandro Scarlatti's S. Casimiro, re di Polonia: Regio Fasto* (Royal

Splendour) as the Main Protagonist, and the Possibile Origins of the Oratorio, w: *Polish Study on Baroque Music*, red. S. Paczkowski, A. Ryszka-Komarnicka, Musicology Today, Warsaw.

Sacri Splendori. Il tesoro della cappella delle reliquie in Palazzo Pitti. Catalogo mostra (2014), red. Riccardo Gennaioli, Maria Sframeli, SillabeFirenze.

Skarga P. (1780), *Żywoty świętych Starego y Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok, wybrane z poważnych pisarzów i doktorów kościelnych*, Drukarnia Królewska przy Akademii, Wilno.

Smołucha J. (2017), *Ambrogio Contarini i jego podróż na Wschód: okoliczności nawiązania kontaktów dyplomatycznych przez Wenecję i Polskę z Persją w 2 poł. XV w.*, „Folia Historica Cracoviensia”, t. 23, nr 2.

<https://it.geneanet.org/nome/Casimiro> [dostęp: 25.01.2025].

www.nomix.it/mappe-dei-nomi-italiani/CASIMIRO [dostęp: 25.01.2025].

Streszczenie

Święty Kazimierz Królewicz w literaturze, kulturze i duchowości włoskiej

Artykuł przedstawia popularność postaci św. Kazimierza w literaturze, muzyce, sztuce sakralnej i duchowości włoskiej. Po kanonizacji syna polskiego króla powstały we Włoszech liczne hagiografie, kroniki, hymny, a także dzieła muzyczne i artystyczne.

Słowa kluczowe: Święty Kazimierz, literatura, kanonizacja, Włochy, kultura

Summary

Saint Casimir the Prince in Italian Literature, Culture and Spirituality

The article presents the popularity of the figure of Saint Casimir in literature, music, sacred art and Italian spirituality. After the canonization of the Polish king's son, numerous hagiographies, chronicles, hymns, as well as musical and artistic works were created in Italy.

Keywords: Saint Casimir, Literature, Canonization, Italy, Culture